

УДК 343.37:351.811

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.3.52>

СУДОВА ОЦІНКА ЗАСТОСОВУВАНOSTІ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ У ПРОВАДЖЕННЯХ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА СТАТТЕЮ 124 КОДЕКСУ УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Когут В.М.,
*кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник
відділу організації наукової роботи,
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Когут В.М. Судова оцінка застосовуваності правил дорожнього руху у провадженнях у справах про адміністративні правопорушення за статтею 124 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Стаття присвячена аналізу законодавчих положень та судової практики в сфері безпеки дорожнього руху, особливо щодо адміністративної відповідальності за порушення, що спричиняють наслідки, передбачені статтею 124 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Актуальність дослідження обумовлена проблемами неоднозначного тлумачення та застосування норм законодавства про дорожній рух, а також різницями у кваліфікації адміністративних правопорушень, пов'язаних з дорожньо-транспортними пригодами. Невизначеність у питанні причинного зв'язку між діями водіїв та наслідками ДТП, зокрема відсутність чіткої судової практики, ускладнює процес правозастосування та викликає потребу у систематизації підходів до кваліфікації порушень ПДР.

Метою статті є узагальнення та аналіз правозастосовної практики щодо притягнення до відповідальності за порушення Правил дорожнього руху, а також визначення критеріїв, які впливають на визнання порушень як таких, що перебувають у причинно-наслідковому зв'язку з негативними наслідками. Це дозволить окреслити основні проблеми, які виникають при розгляді справ за статтею 124 КУпАП, та визначити шляхи вдосконалення судової практики.

Методологія дослідження базується на емпіричному аналізі рішень судів першої та апеляційної інстанцій, ухвалених у 2024 році. Використовувався аналіз постанов з Єдиного державного реєстру судових рішень з метою визначення типових помилок, які допускаються під час оформлення матеріалів справ про адміністративні правопорушення.

Дослідження судової практики за статтею 124 КУпАП показує, що для притягнення до адміністративної відповідальності обов'язково має бути встановлений причинний зв'язок між порушенням ПДР та завданою шкодою. Без такого зв'язку відповідальність не настає, навіть якщо шкода була заподіяна. Судді розрізняють порушення, які створюють реальну загрозу ДТП, та ті, що лише сприяють її можливому виникненню. Лише безпосереднє порушення, що спричинило негативні наслідки, утворює склад правопорушення, тоді як дії, що створили лише сприятливі умови для ДТП, не є підставою для відповідальності. Випадки завдання немайнової шкоди чи крайньої необхідності також можуть призвести до закриття провадження. Отже, для застосування статті 124 КУпАП критично важливо точно визначити причинний зв'язок між порушенням і наслідками.

Ключові слова: дорожньо-транспортні правопорушення, судова практика, юридичний аналіз ПДР, склад правопорушення, причинно-наслідковий зв'язок.

Kohut V.M. Judicial assessment of the applicability of traffic rules in proceedings on administrative offenses under article 124 of the Code of Ukraine on administrative offenses.

The article is dedicated to analyzing legislative provisions and judicial practice in the field of road traffic safety, particularly regarding administrative liability for violations that lead to consequences

specified in Article 124 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses. The relevance of this study arises from issues related to the ambiguous interpretation and application of road traffic legislation, as well as inconsistencies in the qualification of administrative offenses associated with traffic incidents. Uncertainty regarding the causal link between drivers' actions and the outcomes of traffic accidents, especially the lack of clear judicial practice, complicates the enforcement process and creates a need to systematize approaches to the qualification of traffic violations.

The purpose of the article is to summarize and analyze law enforcement practices regarding liability for violations of traffic rules, as well as to identify criteria influencing the recognition of violations as causally linked to negative consequences. This will help outline the main challenges that arise in cases under Article 124 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses and propose ways to improve judicial practice.

The research methodology is based on an empirical analysis of decisions by courts of first instance and appellate courts issued in 2024. The study involved an examination of rulings from the Unified State Register of Court Decisions to identify typical errors in documenting cases of administrative offenses.

The study of judicial practice under Article 124 reveals that establishing a causal link between a traffic rule violation and the resulting harm is essential for imposing administrative liability. In the absence of such a link, liability is not imposed, even if damage occurred. Judges differentiate between violations that create a real risk of a traffic accident and those that merely contribute to the possibility of its occurrence. Only direct violations that result in adverse outcomes constitute the elements of an offense, while actions that merely create favorable conditions for an accident do not justify liability. Cases involving non-material harm or necessity may also lead to the dismissal of proceedings. Thus, for the application of Article 124, it is crucial to accurately establish the causal link between the violation and the consequences.

Key words: traffic offenses, judicial practice, legal analysis of traffic rules, elements of an offense, causal link.

Постановка проблеми. До законодавства про дорожній рух належать всі нормативні акти, які спрямовані на забезпечення безпеки та порядку в сфері дорожнього руху. Норми законодавства про дорожній рух частково належать до адміністративного права, зокрема це Закон України «Про дорожній рух», Правила дорожнього руху (далі – ПДР) та нормативно-правові акти, що регулюють порядок допуску транспортних засобів до експлуатації. Частково ці норми стосуються цивільного права, наприклад, питання відповідальності за шкоду, завдану внаслідок дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП), та обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів. У кримінальній та адміністративній юрисдикціях ключовими є норми, що стосуються кримінальних правопорушень у сфері дорожнього руху відповідно до Кримінального кодексу України та адміністративних правопорушень, регламентованих Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [1].

Специфіка адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху полягає у їх нерозривному зв'язку з правилами та стандартами, які встановлені у цій сфері державою. Бланкетний характер приписів Кодексу України про адміністративні правопорушення у частині опису складів проступків, які вчиняються на дорогах, викликає проблеми у правозастосуванні та, відповідно, має наслідком відсутність єдності у судовій практиці.

Глава 10 КУпАП містить декілька матеріальних складів, де встановлення наявності завданої шкоди є одним з основних аспектів доказування. Матеріальний склад адміністративного правопорушення передбачає не лише встановлення факту вчинення протиправних дій або бездіяльності особи, але й наявність конкретних наслідків, що прямо зазначені в диспозиції відповідної статті КУпАП, а також причинного зв'язку між діянням і наслідками. Наприклад, у постанові суду від 31 січня 2024 року у справі № 720/143/24 зазначається, що об'єктивна сторона правопорушення за ст. 124 КУпАП полягає у порушенні учасниками дорожнього руху правил дорожнього руху, що призвело до пошкодження транспортних засобів, вантажу, автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, дорожніх споруд чи іншого майна. Таким чином, обов'язковою умовою є настання реальних наслідків у вигляді ушкодження визначених об'єктів.

Не дивлячись на широко розроблену судову практику з питань кваліфікації діянь особи за ст. 124 КУпАП, судді все частіше відмічають типові помилки, яких допускаються уповноважені особи при оформленні матеріалів у справах про адміністративні правопорушення за цією статтею.

Таким чином, **метою** пропонованої розвідки було обрано аналіз судової практики на предмет взаємозв'язку порушення Правил дорожнього руху з можливістю притягнення до адміністративної відповідальності за статтею 124 КУпАП.

Методологія дослідження. Стаття представлена у вигляді емпіричного дослідження постанов судів перших та апеляційних інстанцій, винесених у часовому проміжку з 01 січня 2024 року по 01 листопада 2024 року. Пошук судових рішень здійснено у єдиному державному реєстрі судових рішень за ключовими словами: «ПДР», «124 КУпАП», «закрити провадження».

Виклад основного матеріалу. Станом на 2024 рік залишаються не вирішеними окремі питання притягнення до відповідальності за порушення правил дорожнього руху, як-от:

1) використання терміно-понять з Правил дорожнього руху [2]. Наприклад, окремі склади правопорушень містять вказівку, що суб'єктом адміністративної відповідальності є водій транспортного засобу (ст.ст. 121, 121-1, 121-2, 122-2, 122-4 КУпАП тощо). ПДР містять чітку дефініцію того, що «водієм є особа, яка керує транспортним засобом і має посвідчення водія відповідної категорії (...). Водієм також є особа, яка навчає керування транспортним засобом, перебуваючи безпосередньо в транспортному засобі». У випадку, якщо судді встановлюють, що особа не отримувала посвідчення водія, або була позбавлена права керування, то закривають провадження у зв'язку з відсутністю події і складу правопорушення [1; 2]. Що цікаво, такий підхід використовують подекуди і у тих випадках, коли стаття не містить прямої вказівки, що суб'єктом відповідальності має бути саме водій [3; 4]. Подібна ситуація з дефініціями «учасник дорожнього руху» та «дорожній рух» [5].

2) застосування адміністративного стягнення у вигляді позбавлення права керування транспортним засобом до осіб, які відповідного права не набули, або були його позбавлені [6];

3) використання приладів фіксації швидкості руху транспортних засобів з рук. Суди часто посилаються на те, що працівники поліції можуть розміщувати автоматичну по периметру доріг, зокрема, стаціонарно встановлювати вимірювальний пристрій, оскільки термін «монтувати/розміщувати» не можна ототожнювати із використанням в інший спосіб, зокрема, тримати в руках, контроль швидкості повинен відбуватися лише в місцях, які облаштовані відповідним знаком про здійснення відеофіксації (дорожній знак 5.70) [7–9];

4) доведення наявності матеріальних складів адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху (ч. 2 ст. 109, ч. 1 ст. 110, ч. 3 ст. 111, ч. 1 ст. 121-3, ст. 124 КУпАП тощо).

З наявних у ЄДРСР 13 839 постанов про закриття провадження, у 701 провадження закрито за малозначністю.

Безпосередній аналіз ст. 124 КУпАП дозволяє виділити такі найбільш типові підстави для закриття провадження у справі у зв'язку з відсутністю події і складу адміністративного правопорушення:

1. Завдання шкоди без порушення ПДР (або ж неможливість встановлення факту такого порушення у діянні особи, яка притягається до адміністративної відповідальності). На відміну від інших матеріальних складів, які містяться у главі 10 КУпАП, кваліфікація правопорушення за ст. 124 КУпАП вимагає встановлення причинного зв'язку не між будь-якою протиправною дією/бездіяльністю і наслідками у вигляді завданої шкоди, але таке протиправне діяння обов'язково має бути у вигляді порушення правил дорожнього руху. Встановлення відсутності у діях особи, що притягається до адміністративної відповідальності, порушення вимог ПДР, виключає адміністративну відповідальність за вказаною статтею [10–12];

2. Завдання потерпілому шкоди, іншої від майнової / матеріальної (наприклад, спричинення тілесних ушкоджень) [13];

3. Не зазначення / відсутність підтвердження факту порушення конкретної вимоги ПДР [14; 15];

4. Пошкодження виключно власного транспортного засобу [16; 17].

Що цікаво, за даними єдиного державного реєстру судових рішень, подекуди судді звертають увагу на те, що у випадку, якщо шкоди не було завдано чи не було створено небезпеку іншим учасникам руху, відсутнє також й інкриміноване порушення правил дорожнього руху. Так, суди вважають, що у названих випадках особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, не може вважатися такою, що порушила вимоги пункту 12.1 ПДР України (під час вибору в установлених межах безпечної швидкості руху водій повинен урахувати дорожню обстановку, і стан транспортного засобу, щоб мати змогу постійно контролювати його рух та безпечно керувати ним).

рувати ним) та вимоги пункту 2.36 ПДР України (водій зобов'язаний бути уважним, стежити за дорожньою обстановкою, відповідно реагувати на її зміну, стежити за правильністю розміщення та кріплення вантажу, технічним станом транспортного засобу і не відволікатися від керування цим засобом у дорозі) [18].

5. Відсутність причинного зв'язку між порушенням ПДР та завданою шкодою. Виключається відповідальність особи, яка порушила Правила дорожнього руху вимушено, наприклад, через створення аварійної ситуації іншою особою, яка була учасником дорожнього руху. Виключається адміністративна відповідальність і у тому випадку, коли шкода була завдана не як наслідок порушення правил дорожнього руху. Показовими прикладами у вказаному випадку судді вважають випадки крайньої необхідності (наприклад, кінь без погонича вибіг на зустріч транспортному засобу по стороні руху водія, в темну пору доби) та порушення іншими учасниками дорожнього руху вимог ПДР. Попри те, що судді у кожному конкретному випадку казуально формулюють мотиви закриття провадження у справі через відсутність причинного зв'язку.

Судді подекуди виходять з того, що порушення Правил дорожнього руху, допущені водієм транспортного засобу, умовно діляться на дві категорії:

1. Порушення, що самі по собі не здатні спричинити наслідки, передбачені статтею 124 КУпАП. Це порушення, які не викликають аварій чи інших серйозних наслідків, якщо вони не доповнені іншими, більш значущими порушеннями. Вони створюють умови, що сприяють виникненню ДТП, але не є головною причиною її настання.

2. Порушення, які самі по собі створюють реальну можливість настання шкідливих наслідків. Такі порушення є головною і вирішальною причиною ДТП, оскільки саме вони, без додаткових факторів, здатні призвести до небезпечних наслідків. У конкретній ситуації ДТП такі порушення є неминучою причиною її настання [19].

При розгляді справи суд має обов'язково з'ясувати і вказати у рішенні:

1. Які саме порушення ПДР сталися під час конкретного ДТП.

2. Які з цих порушень безпосередньо спричинили наслідки, передбачені статтею 124 КУпАП. Тобто, які з них перебували у причинно-наслідковому зв'язку з наслідками ДТП [20].

3. Які з порушень лише створили умови, що сприяли настанню цих наслідків, але не стали їхньою безпосередньою причиною.

Для визнання правопорушення за статтею 124 КУпАП важливо, щоб порушення ПДР було безпосередньою причиною негативних наслідків (знаходились у причинно-наслідковому зв'язку з настанням ДТП). Іншими словами, не кожне порушення ПДР водієм створює склад правопорушення за цією статтею, а лише таке порушення, яке прямо призвело до визначених законом наслідків [21]. Вказане також відповідає позиції Касаційного кримінального суду Верховного Суду [22].

Висновки. На підставі проведеного дослідження судової практики в частині застосування статті 124 КУпАП, можна зробити низку висновків щодо особливостей оцінки порушень ПДР у контексті адміністративної відповідальності. По-перше, кваліфікація правопорушення за цією статтею потребує обов'язкового встановлення причинного зв'язку між порушенням ПДР та завданою шкодою. За відсутності такого зв'язку притягнення до відповідальності є неможливим, навіть якщо шкода була завдана. По-друге, суди часто акцентують увагу на значущості наслідків порушення ПДР, розділяючи їх на такі, що створюють реальну загрозу виникнення ДТП, та порушення, які самі по собі не є вирішальною причиною ДТП, хоча можуть сприяти її настанню. По-третє, низка рішень містить положення про те, що лише порушення, яке прямо і безпосередньо спричинило негативні наслідки, утворює склад правопорушення за статтею 124 КУпАП, тоді як порушення, що лише створили сприятливі умови для ДТП, не можуть бути підставою для притягнення до відповідальності. По-четверте, встановлення факту шкоди, відмінної від майнової, а також випадки крайньої необхідності, є підставою для закриття провадження. Загалом, висновки дослідження підкреслюють необхідність точного і всебічного з'ясування фактичних обставин справи для визначення причинного зв'язку між діями особи та негативними наслідками, що є важливим критерієм у застосуванні статті 124 КУпАП.

Список використаних джерел

1. Постанова Новоселицького районного суду Чернівецької області у справі від 17 квітня 2024 року № 720/566/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118543838>.

2. Постанова Петропавлівського районного суду Дніпропетровської області у справі від 19 липня 2024 року № 188/1616/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120473255>.
3. Постанова Володимирецького районного суду Рівненської області у справі від 02 липня 2024 року № 556/501/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120766419>.
4. Постанова Березнівського районного суду Рівненської області у справі від 02 вересня 2024 року № 555/2431/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121660868>.
5. Постанова Зарічного районного суду м. Суми у справі від 15 січня 2024 року № 591/11280/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116301787>.
6. Постанова Дніпровського апеляційного суду у справі від 24 вересня 2024 року № 211/4814/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121820750>.
7. Постанова Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя у справі від 14 травня 2024 року № 335/4130/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119194893>.
8. Постанова Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської області у справі від 14 березня 2024 року № 346/736/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117642811>.
9. Постанова Третього апеляційного адміністративного суду у справі від 17 червня 2024 року № 216/3219/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119782575>.
10. Постанова Вінницького міського суду Вінницької області у справі від 19 червня 2024 року № 127/18204/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119863461>.
11. Постанова Голосіївського районного суду м. Києва у справі від 12 червня 2024 року № 752/8110/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120947887>.
12. Постанова Солом'янського районного суду м. Києва у справі від 05 березня 2024 року № 3-1755/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117914687>.
13. Постанова Центрального районного суду м. Миколаєва у справі від 04 вересня 2024 року № 490/6623/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121560436>.
14. Постанова Шевченківського районного суду міста Києва у справі від 07 червня 2024 року № 761/18954/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119606411>.
15. Постанова Шевченківського районного суду міста Києва у справі від 12 квітня 2024 року № 761/10521/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118342607>.
16. Постанова Глибоцького районного суду Чернівецької області у справі від 17 квітня 2024 року № 715/991/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118420661>.
17. Постанова Глибоцького районного суду Чернівецької області у справі від 02 лютого 2024 року № 715/121/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116726130>.
18. Постанова Житомирського районного суду Житомирської області у справі від 27 лютого 2024 року № 278/742/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117262056>.
19. Постанова Кіровського районного суду м. Дніпропетровська у справі від 03 жовтня 2024 року № 203/4380/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122333878>.
20. Постанова Центрального районного суду м. Миколаєва у справі від 07 лютого 2024 року № 490/11884/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117039033>.
21. Постанова Сумського апеляційного суду у справі від 05 січня 2024 року № 591/9839/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116285962>.
22. Постанова Верховного Суду колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у справі від 18 квітня 2024 року № 689/1669/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118486311>.